

●● حال و هوای امروز کوچه مسجد

اگر بخواهیم رد پای تاریخ را در کوچه ای بگیریم که مسجد در آن قرار دارد، به روزگاری می‌رسیم که اهالی از حدود ۱۷۰ پله آب انبار، کوزه به دست پایین می‌رفتند و آبی گوارا و خنک برداشت می‌کردند که تا یکی دو روز در خانه‌شان دوام بیاورد. این آب انبار در سال‌های پایانی دوره قاجار در همسایگی خانه باغ شجاع الدوله ایجاد شده بود، اما تغییر یافت در کوچه مسجد سجاده به حال و هوای امروز آن راساخته است. حبیب هاشمیان با افسوس می‌گوید: نمازگزاران چندانی به اینجا نمی‌آیند. زیرا با گذشت زمان و تغییر یافت محله، بسیاری از ساکنان قدیمی هجرت کرده‌اند. این روزها فضای حاکم در کوچه، شلوغی، ترافیک و حضور زائران غیرایرانی است که آن‌ها هم ادا کردن نماز در حرم امام رضا^(ع) را به مساجد اطراف ترجیح می‌دهند.

او ادامه می‌دهد: تغییر کاربری بیشتر خانه‌های قدیمی و همسایه مسجد به مسافرخانه و ساختمان‌های اقامتی برای پذیرایی از زائران به کلی یافت اینجا را تغییر داده است. یکی از آن‌ها همین امروز در مجاورت مسجد فعال است. در جنب دیگر مسجد نیز حسینی‌های هم نام با مسجد ساخته شده است که ارتباطی باهم ندارند. خانه پدری هاشمیان هم سال‌ها در همین محل بوده است. این خانه همچنان پابرجاست و اگر دوستی یا آشنایی برای زیارت به مشهد بیاید، با مهمان نوازی در آن پذیرایی می‌شود.

●● درآمد ناچیز موقوفه

طبق وقف نامه، درآمد مغازه‌ها باید صرف هزینه‌های روضه خوانی و عزاداری ماه محرم و رسیدگی به مسجد شود. اما مبلغ عایدی از آن‌ها، امروز نه تنها پاسخگوی هزینه‌های اساسی مسجد نیست، بلکه فقط صرف کارهای کوچک مانند نقاشی یا امور روشنایی می‌شود. وفایی، متولی وقف، می‌گوید: چون مغازه‌داران سرقلی دارند و مافقط از عرصه پول می‌گیریم، درآمد مان بسیار ناچیز شده است؛ به گونه‌ای که هر مغازه فقط سالانه دویست تا سیصد هزار تومان اجاره می‌پردازد و مجموع آن‌ها به ۲ میلیون تومان هم نمی‌رسد. تعیین مبلغ هم باتشخیص کارشناس اداره اوقاف است. البته پیگیر هستند با کمک شهرداری نمای بیرون را بدون اینکه فضای داخلی‌اش دستخوش تغییر شود، بازسازی کنند.

درباره مسجد سجاده، یادگار ۱۵۷ ساله‌ای که با فضای قدیمی‌اش در کوچه آب میرزا پابرجاست

نماز زیر سقف چوبی

سمیرا شاهیان ادر یکی از کوچه‌های قدیمی اطراف حرم امام رضا^(ع)، مسجدی باصالت به یادگار مانده که نمادی از سنت وقف است. مسجد سجاده از اندک مساجد سقف چوبی شهرمان در کوچه تاریخی آب میرزا است؛ کوچه‌ای که به دلیل ایجاد آب انباری بزرگ در آن، لقب مالکش را که یکی از بزرگان سادات رضوی بوده، به خود گرفته است. به جز آن، مسجد سجاده در نزدیکی منزل آیت... سید عبد... شیروزی بوده است که از چهره‌های مطرح دینی و انقلابی ساکن کوچه شیروزی ۹ به شمار می‌رود.

●● تداوم وقف و تولیت

از راه پله مسجد که بالامی رویم، روی دیوار آبدار خانه نقلی آن، یک قاب عکس نصب است. مجید هاشمیان، دیگر کلیددار مسجد که ما را همراهی می‌کند، می‌گوید: عکس مربوط به مرحوم مش رجب، متولی سابق مسجد، است که خانه‌اش پشت خانه عمومی قرار داشت. در واقع این دو پسر عمو، تنها قدیمی‌های باقی مانده در کوچه آب میرزا هستند. تولیت این موقوفه باتوجه به نیت واقفان به شکل سنتی از نسلی به نسل دیگر منتقل شده است؛ به طوری که نسل‌های پسر خانواده متولی می‌شوند. این‌ها را حاج آقای وفایی می‌گوید که تاکنون ۴۶ سال متولی وقف بوده است و ادامه می‌دهد: خانواده کربلایی کاظم که از اجداد پدرم هستند، طی دهه‌ها متولی مسجد بوده‌اند و پس از آن‌ها هم مرحوم رجبعلی وفایی، پدرم، این مسئولیت را بر عهده داشت. البته او یادآوری می‌کند: در گذشته که هنوز شناسنامه وجود نداشت، پیش می‌آمد که نام فامیلی فردی با اجدادش متفاوت باشد؛ هرچند که نام و نسب واقفان در اسناد وقف موجود است. از طرفی، آن زمان وقف نامه‌ها با حضور اهالی محل نوشته و در آن‌ها حتی قید شده است که این املاک از مالیات معاف باشد.

●● پایگاه قدیمی ایمان و خاطره

وارد مسجد یک ونیم سده‌ای سجاده در کوچه آب میرزا که می‌شویم، گویی به همان سال‌های دور سفر می‌کنیم. هنوز همان سبک و سیاق قدیم پابرجا و چوب‌های سقف عیان است. جالب است با وجود تغییرات آب و هوایی در گذر زمان، استوار مانده‌اند و قرار است ظاهر آن نیز به همین شکل باقی بماند. حبیب هاشمیان، متولد ۱۳۴۲، یکی از کلیدداران مسجد و فرزند یکی از مغازه‌داران قدیمی محله است. پدر و عمویش اوسال‌ها در همین محدوده بستنی فروشی و خواربار فروشی داشته‌اند. این کاسب قدیمی می‌گوید: مسجد در گذشته، صبح و ظهر و شب میزبان نماز جماعت بود و نام‌هایی چون آیت...واله، حاج آقای تهرانی و حاج آقای قدمگاهی به عنوان امامان جماعت در حافظه اهالی مانده‌اند. او به منزل آیت... شیرازی که در نزدیکی مسجد قرار داشت، اشاره می‌کند و می‌افزاید: آنجا محل تجمع مردم و آغاز راهپیمایی‌ها در روزهای انقلاب بود. مسجد سجاده هم در آن سال‌های یکی از پایگاه‌های مهم انقلابیون به شمار می‌رفت و شبانه روز پررفت و آمد بود.

●● یادگار خیرخواهی ۲ واقف

دنبال تاریخ مسجد را که می‌گیریم، به متولی امروز آن، حاج مرتضی وفایی، می‌رسیم. گرچه سن و سالی از او رفته است و تمایل زیادی به صحبت کردن ندارد، بالاخره چند جمله‌ای همراه می‌شود. طبق گفته‌های او، اولین جرقه وقف این بنا به سال ۱۲۹۰ قمری بازمی‌گردد؛ زمانی که حاج محمد حدادیزدی تصمیم گرفت یک دربند مغازه را وقف کند. وفایی می‌گوید: در سال ۱۲۹۳ قمری، فردی دیگر به نام کربلایی کاظم گیوه‌دوز که گویا از دوستان واقف اول بوده است و به قصد زیارت به مشهد آمده بود، تصمیم به کار خیری می‌گیرد. او هم سه باب مغازه و یک حیاط را در مجاورت مغازه قبلی می‌خرود و وقف می‌کند. هرکدام از این دو واقف در همان سال وقف نامه‌ها را در حضور اهالی محل نوشتند و امضا کردند. ولی چون تعداد ملک‌های وقفی کربلایی کاظم بیشتر بوده، حاج حدادیزدی موافقت کرده است، تولیت به ورثه کربلایی کاظم برسد. طبق صحبت‌های متولی کنونی، در واقع مسجد امروزی روی چهار دهنه مغازه قرار گرفته است.

رجبعلی وفایی، متولی سابق و از خاندان کربلایی کاظم